

HOA VĂN GỐM VĂN HOÁ ĐỒNG ĐẬU

■ MAI ANH



VỪA QUA, CUỐN SÁCH HOA VĂN GỐM VĂN HOÁ ĐỒNG ĐẬU, XUẤT BẢN NĂM 2014, ĐƯỢC NHẬN GIẢI THƯỞNG CÔNG TRÌNH KHOA HỌC TIÊU BIỂU CẤP ĐHQGHN, ĐÂY LÀ CÔNG TRÌNH KHOA HỌC TIÊU BIỂU CỦA NHÀ KHOA HỌC TRẺ BÙI HỮU TIẾN – TRƯỜNG ĐHKHXH&NV, ĐHQGHN.



Trong công trình Hoa văn gốm văn hóa Đồng Đậu, tác giả Bùi Hữu Tiến tập trung khảo cứu chuyên sâu về hoa văn trên đồ gốm văn hóa Đồng Đậu. Về mặt không gian thì mở rộng ra toàn bộ văn hóa Đồng Đậu, nhưng đối tượng nghiên cứu chỉ hạn chế trong hoa văn trang trí trên đồ gốm. Tác giả tập trung vào đồ gốm vì đồ gốm dễ vỡ, thời gian sử dụng không dài, việc vận chuyển đi xa khó khăn nên chúng phản ánh rất rõ tính chất văn hóa của từng quần thể cư dân nhỏ trong những thời gian tương đối ngắn. Mà trong đồ gốm, kiểu dáng và hoa văn trang trí vừa thể hiện khiếu thẩm mỹ của cá nhân người thợ gốm vừa thể hiện bộ mặt văn hóa tinh thần của cả một cộng đồng cư dân lúc bấy giờ. Như vậy, có thể thấy, tác giả đã khéo léo chọn một đối tượng nghiên cứu nhỏ, nhưng những vấn đề khoa học toát ra lại thật lớn và nhiều ý nghĩa.

Trong công trình này, tác giả đã đề cập đến nhiều vấn đề về hoa văn trang trí trên gốm văn hóa Đồng Đậu, từ kỹ thuật sáng tạo đến phân loại các đồ án hoa văn cùng ý nghĩa của chúng, từ giá trị kinh tế đến ý thức tôn giáo được phản ánh qua các loại hoa văn. Không những thế, tác giả còn so sánh hoa văn gốm văn hóa Đồng Đậu với hoa văn gốm loại hình Thạch Lạc, loại hình Gò Mả Đống - Gò Con Lợn, văn hóa Hoa Lộc, văn hóa Hạ Long, văn hóa Phùng Nguyên, văn hóa Gò Mun, nêu lên những cái giống và khác nhau giữa hoa văn các loại gốm đó cùng mối quan hệ giữa chúng. Và những vấn đề nêu ra cũng được tác giả luận thuật khá cẩn thận, tỉ mỉ.

Tác giả Bùi Hữu Tiến, một người đã nhiều năm tâm huyết, say mê, làm việc nghiêm túc với tư liệu không chỉ di tích Đồng Đậu mà cả văn hóa Đồng Đậu, nên những tư liệu, những ý kiến khoa học được nêu ra có căn cứ và thuyết phục. Có thể thấy đây là một công trình rất bổ ích, lý thú cho những ai muốn tìm hiểu lịch sử thời dựng nước đầu tiên của dân tộc: thời Văn Lang của các vua Hùng và Âu Lạc của An Dương Vương.

ĐÁNH GIÁ CỦA PGS.TS HÁN VĂN KHẮN – TRƯỜNG ĐHKHXH&NV

Việc tìm hiểu văn hóa, nhất là ý nghĩa của văn hóa gốm Đồng Đậu nói riêng, hoa văn gốm tiền - sơ nói chung là hết sức khó khăn. Do đó, từ trước đến nay, nhiều nhà khảo cổ, khi nghiên

cứu đồ gốm tiền – sơ sử, chủ yếu chỉ nghiên cứu khái quát, ít khi nghiên cứu chuyên sâu. Là một cán bộ trẻ, tác giả mạnh dạn nghiên cứu chuyên sâu về hoa văn gốm Văn hóa Đông Đậu. Đây quả là một việc làm đáng khích lệ.

Công trình cũng đã thể hiện công lao tập hợp, hệ thống và phân định hoa văn gốm văn hóa Đông Đậu trên các mặt loại hình hoa văn, kĩ thuật tạo hoa văn và đặc điểm hoa văn gốm Văn hóa Đông Đậu.

Các giá trị nổi bật của công trình “Hoa văn gốm văn hóa Đông Đậu” thể hiện rõ trong việc mạnh dạn khám phá các giá trị bí ẩn của hoa văn gốm. Đó là đặc trưng văn hóa tộc người, môi trường sống của cư dân, đời sống vật chất và tinh thần của cư dân Đông Đậu, nhất là cư dân trồng lúa nước.

ĐÁNH GIÁ CỦA PGS.TS HOÀNG XUÂN CHINH – NGUYÊN CHỦ TỊCH HỘI KHẢO CỔ HỌC VIỆT NAM, TỔNG THƯ KÍ HỘI KHẢO CỔ HỌC.

Cuốn sách dày 221 trang, trong đó, gồm khoảng 160 trang viết, 41 trang bản dập, 10 trang vẽ và một số bản ảnh, bản thống kê. Bộ cục chia 3 phần: phần 1, quá trình nghiên cứu hoa văn gốm văn hóa Đông Đậu, phần 2, loại hình và kĩ thuật trang trí hoa văn gốm văn hóa Đông Đậu, phần 3 là giá trị bí ẩn của hoa văn gốm văn hóa Đông Đậu. Từ 3 phần với các tiểu mục trong đó được bố cục chặt chẽ, hợp lí, logic, tác giả đã dẫn dắt người đọc từng bước khám phá về các giá trị khoa học của hoa văn trên gốm văn hóa Đông Đậu.

Cuốn sách đã nêu được những ý kiến, nhận thức khoa học mới, đáng tin cậy. Nội dung 3 phần trong cuốn sách, ngoài việc khảo tả, minh giải ý nghĩa các loại hoa văn gốm văn hoá Đông Đậu về các mặt kĩ thuật, văn hóa dân tộc, tín ngưỡng tôn giáo, vai trò của người phụ nữ trong nghệ thuật trang trí, phân kì



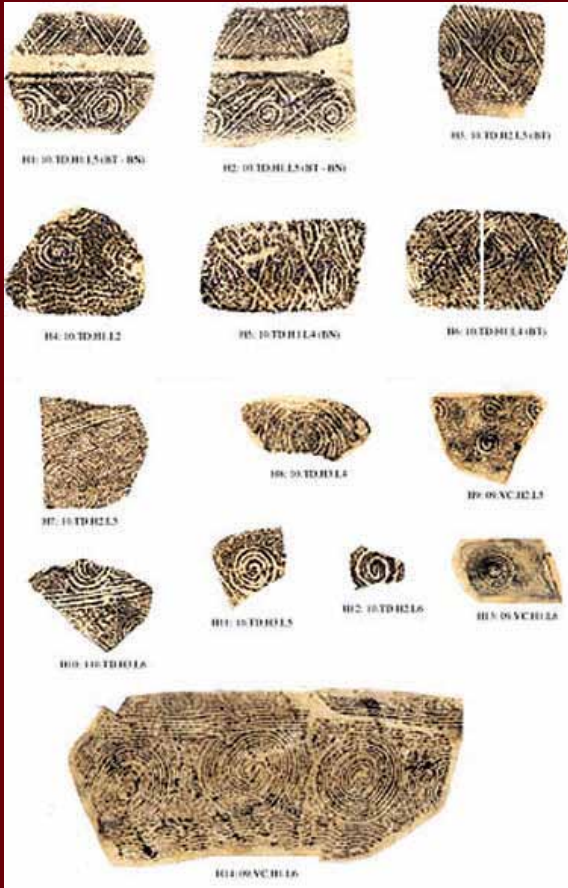
các giai đoạn phát triển, tác giả còn so sánh với các loại hoa văn gốm, các văn hóa cùng thời kì, hoặc sớm muộn hơn văn hóa Đông Đậu. Đây là một vấn đề rất khó trong khảo cổ học, phải có hiểu biết rộng, tổng hợp nhiều ngành khoa học tự nhiên và xã hội như toán học, dân tộc học, mỹ học,... cũng như vận dụng các phương pháp và cách tiếp cận mới trong nghiên cứu.

ĐÁNH GIÁ CỦA PGS.TS HOÀNG VĂN KHOÁN- TRƯỜNG ĐHKHXH&NV

Nghiên cứu đồ gốm thông thường

phải trải qua 4 vấn đề lớn: loại hình, hoa văn, kĩ thuật và chất liệu. Trong 4 vấn đề này thì vấn đề nào cũng khó. Nhưng với 1 số lượng đồ sộ, khổng lồ, Bùi Hữu Tiến đi sâu vào loại hình hoa văn, đây là 1 vấn đề càng khó. Trong cuốn sách này, Bùi Hữu Tiến đã thành công trên những vấn đề lớn sau:

Hoa văn trên gốm Đông Đậu phản ánh tư duy và tín ngưỡng của cư dân trồng lúa nước. Nghề trồng lúa nước, yếu tố quan trọng vào loại bậc nhất là nước. Nước được nghệ thuật hóa bằng các loại



hoa văn hình sóng. Khi thì con sóng nhẹ nhàng, khi lại nhấp nhô như núi, và liên hệ đến tục thờ thần nước. Hoặc hoa văn hình tròn là các mặt trăng, mặt trời. Đối với cư dân nông nghiệp việc quan sát mặt trăng, mặt trời là để xác định thời tiết tiến hành nông vụ mà trong dân gian còn lưu lại các câu ca: “trăng quảng thì hạn, trăng tán thì mưa” hoặc “chuồn chuồn bay thấp thì mưa, bay cao thì nắng, bay vừa thì râm” hay “sấm dằng dồng mưa giống gió giật”,... Đồng thời tác giả đã liên hệ với mặt trăng và mặt trời là 1 tín ngưỡng thờ thần thiên nhiên của các cư dân nông nghiệp nguyên thủy.

Cách giải thích ý nghĩa các hoa văn trên gốm Đông Đậu là có cơ sở góp phần bác bỏ những luận điểm đang chìm đắm trong việc giải thích nguồn gốc Trung Quốc.

Một điểm rất mới trong sách là hoa văn đan trên gốm Đông Đậu có nhiều vết đan. Các nhà nghiên cứu từ trước đều gọi là hoa văn. Thật ra đây là các dấu tích thuộc lĩnh vực kỹ thuật chế tạo đồ gốm. Trên dấu vết này tác giả đã tìm ra luật đan của người Đông Đậu: lông 1, lông đôi,... Trên cơ sở phân tích toàn bộ hoa văn gốm Đông Đậu, tác giả đã chứng minh con đường phát triển kế thừa liên tục từ thời đại đồ đá lên thời đại kim khí ở Việt Nam.

ĐÁNH GIÁ CỦA TS. PHẠM QUỐC QUÂN – ỦY VIÊN HỘI ĐỒNG DI SẢN VĂN HÓA QUỐC GIA, NGUYỄN GIÁM ĐỐC BẢO TÀNG LỊCH SỬ VIỆT NAM

Tác giả đã đầu tư nhiều thời gian, lục tìm những tài liệu cũ của nhiều nhà

nghiên cứu đi trước và các đồng nghiệp, để phục dựng lại nhiều đồ án hoa văn bằng đồ họa. Đây là một thành quả đáng ghi nhận đặc biệt với bảo tàng học.

Qua hoa văn đồ gốm, tác giả đã bổ sung thêm một giai đoạn trong sự phát triển của văn hóa Đông Đậu, đó là Phùng Nguyên muộn - Đông Đậu sớm; Đông Đậu điển hình và giai đoạn Đông Đậu muộn - Gò mun sớm, khác với một số nhà khảo cổ, chỉ phân Đông Đậu làm 2 giai đoạn. Tôi đánh giá tác giả về sự mạnh dạn đào sâu, thâm canh, đưa ra những kiến giải mới về một nền văn hóa nổi tiếng đã được nghiên cứu qua nhiều thế hệ.